

Krzysztof T. Wieczorek

Sumienie maszyny?

Sztuczna inteligencja i problem odpowiedzialności moralnej

Przyspieszający postęp w dziedzinie inteligentnych technologii rodzi nowe wyzwania etyczne, z którymi w dłuższej lub krótszej perspektywie ludzkość będzie musiała się zmierzyć. Nieuniknionym elementem owego postępu jest rosnąca autonomia w zakresie podejmowania decyzji przez maszyny i systemy, nienadzorowane bezpośrednio przez człowieka. Co najmniej niektóre z tych decyzji będą rodzić konflikty i dylematy moralne. Już dziś warto się zastanowić nad tym, jakie środki są niezbędne, by przyszłe autonomiczne, samouczące i samoreplikujące się obiekty, wyposażone w sztuczną inteligencję i zdolne do samodzielnego działania w dużym zakresie zmienności warunków zewnętrznych, wyposażać w specyficzny rodzaj inteligencji etycznej. Problem, z którym muszą się zmierzyć zarówno konstruktorzy, jak i użytkownicy tworców obdarzonych sztuczną inteligencją, polega na konieczności optymalnego wyważenia racji, potrzeb i interesów między obiema stronami ludzko-nieludzkiej interakcji. W sytuacji rosnącej autonomii maszyn przestaje bowiem wystarczać etyka antropocentryczna. Potrzebny jest nowy, poszerzony i zmodyfikowany model etyki, który pozwoli przewidzieć i objąć swoim zakresem dotychczas niewystępujący obszar równorzędnych relacji człowieka i maszyny. Niektórym aspektom tego zagadnienia poświęcony jest niniejszy artykuł.

Słowa kluczowe: sztuczna inteligencja, etyka, reinforcement learning, autonomia decyzyjna

Mariusz Wojewoda

Rządy systemów techniki i algorytmów
a problem odpowiedzialności moralnej

Autor w artykule analizuje problematykę techniki w kontekście sprawowania władzy w instytucji. Obecnie władzę systemu można określić jako rządy liczb (statystyk, reguł parametryzacyjnych i procedur), opartych na bezosobowym autorytecie algorytmów. Rządów tych nie można sprawować bez odpowiednich narzędzi technicznych (maszyn) i odpowiednio zdefiniowanych reguł działania. Rządy algorytmów stanowią rozwinięcie nowożytniej koncepcji rozumu instrumentalnego nakierowanego na pragmatyzm i realizację założonych celów. W związku z regułami skuteczności w realizacji celu oczekuje się od pracowników zachowań podobnych do działania systemów technicznych i informatycznych. Na ten aspekt rozwoju techniki zwracają uwagę analizowani w artykule filozofowie zajmujący się techniką, czyli Max Horkheimer i Jacques Ellul. W przekonaniu autora artykułu rządy systemów techniki opartych na algorytmach prowadzą do zaniku odpowiedzialności moralnej pracowników

instytucji. Nie dostrzegają oni swojego wpływu na skutki i politykę działań instytucji, czują się “trybami” w maszynie. Chcąc obronić idee wolnego działania człowieka w kontekście systemu technicznego opartego na algorytmach, autor artykułu odwołuje się do teorii odpowiedzialności moralnej Hansa Jonasa oraz koncepcji “anarchizmu etycznego” Emanuela Lévinasa.

Słowa kluczowe: algorytm, system techniczny, władza, odpowiedzialność, Horkheimer, Jonas, Lévinas

Miłosz Markiewicz

Geontowładza algorytmów

O produkcji dyskursów w Antropocenie

Celem artykułu jest analiza strategii produkcji oraz funkcjonowania dyskursu ekologicznego w epoce nazywanej Antropoceniem. Autor pyta o szczególną popularność denializmu klimatycznego w dyskursie publicznym. Produkcja dyskursu jest w artykule rozpatrywana w kontekście zoe/geo/techno-asamblażu [Braidotti], a także funkcjonowania algorytmów i silników wyszukiwania treści na przykładzie platformy Youtube. Autor dochodzi do wniosku, iż denializm klimatyczny należy rozpatrywać jako równorzędną narrację ekologiczną, by uniknąć rozrastania się alternatywnych obiegów wiedzy. W tym kontekście proponuje zwrócić się ku propozycji negantropocenu sformułowanej przez Bernarda Stieglera.

Słowa kluczowe: geontowładza, algorytmy, antropocen, negantropocen, dyskurs, ekologia

Karolina Burno-Kaliszuk

Symulakryczna prywatność w mediach płynnej nowoczesności

Media jako jedna z emanacji nowych technologii informacyjnych silnie oddziałują na proces kształtowania tożsamości jednostki, umożliwiając człowiekowi tworzenie, wybór i ocenę wzorców społecznych oraz kulturowych. W wyniku postępującej konwergencji i mediatyzacji dotychczas stabilne wartości ulegają w nich “upłynnieniu”, a kategorie wspólnotowe są zastępowane kategoriami osobniczymi. Jednym z przykładów tych przeobrażeń są zmiany w sposobie postrzegania prywatności. Ten trwały, pomimo własnej dyskursywności, konstrukt w warunkach nowomediального ekosystemu staje się podatny na zmiany i, jak ujmuje do Zygmunt Bauman, “momentalny”. Celem tego artykułu jest uchwycenie przesunięć w obrębie dychotomicznych relacji kształtujących znaczenie prywatności, których przyczyną jest binarna struktura mediów zorientowana na zaspakajanie jednostkowych potrzeb. Na podstawie analizy definiujących prywatność w mediach bipolarnych opozycji prywatne – publiczne, autentyczne – intencjonalne, istotne – nieistotne oraz dozwolone – niedozwolone ujawniona zostaje labilna, symulakryczna natura tej wartości.

Słowa kluczowe: prywatność, płynna nowoczesność, nowe media, tożsamość, symulakra

Piotr Gorliński-Kucik

Wolnościowe strategie cyfrowych koczowników

Artykuł prezentuje wybrane wątki dyskursów poststrukturalistycznych, takich jak posthumanistyka i postanarchizm, aby naświetlić afirmatywne rozumienie przemian podmiotowości i tożsamości człowieka w usieciowionej rzeczywistości transnarodowego kapitalizmu. Punktem wyjścia jest koncepcja podmiotu nomadycznego Rosi Braidotti, funkcjonującego w postantropocentrycznym świecie zamieszkiwanym przez świadomości nieantropiczne i hybrydy antropotechniczne. Tożsamość tych podmiotów jest zmienna, elastyczna, queerowa. Strategie współczesnych cyfrowych koczowników, unikających stałych punktów/miejsc, a tym samym esencjalizmu, są strategiami wolnościowego oporu.

Słowa kluczowe: technologia, nomada, queer, posthumanistyka, postanarchizm, anarcho-transhumanism

Tomasz Dominik Jativa

“Rewolucja uważności”

stechniczowane dusze i ekstrakcja siły roboczej

Artykuł stanowi próbę filozoficznej analizy zjawiska “rewolucji uważności” przy użyciu pojęć instrumentalizacji rozumu Maxa Horkheimera oraz biopolityki Michela Foucault, a także w oparciu o rozpoznania RONALDA PURSERA. Szczególna uwaga zostaje poświęcona relacjom między dyskursem uważności a buddyzmem i neuronauką. Zgodnie z tezą artykułu *mindfulness* zostaje rozpoznany jako technologia władzy służąca przechwytywaniu afektów powstałych w wyniku funkcjonowania w ramach neoliberalnej gospodarki i produkcji formy podmiotowości ujmującej własną emocjonalność zgodnie z zasadami ekonomicznej racjonalności.

Słowa kluczowe: mindfulness, neoliberalizm, biopolityka, Horkheimer, Foucault

Jarosław Pacek

Współpraca nauk o kulturze z informatologią

Propozycje interdyscyplinarnych zagadnień badawczych

Celem artykułu jest wskazanie możliwości interdyscyplinarnej współpracy, łączącej specyfikę badań nad kulturą oraz związanych z informacją i komunikacją. Artykuł stanowi także głos w dyskusji związanej ze zmianami klasyfikacji dziedzin nauki i dyscyplin naukowych oraz dyscyplin artystycznych. Zidentyfikowane zostały i omówione wybrane przykłady problemów badawczych funkcjonujących na styku nauk o kulturze oraz bibliologii i informatologii. Należą do nich np. kulturotwórcza funkcja informacji i komunikacji; zmiany artefaktów kultury (książek i dokumentów) w elektronicznym środowisku sieciowym, dzieło i jego relacje z odbiorcami, zarządzanie informacjami o dziełach w procesie komunikacji.

Sformułowanych zostało kilka pytań i propozycji badawczych. Artykuł wskazuje na zasadność i korzyści z pogłębienia interdyscyplinarnych badań między naukami o kulturze a bibliologią i informatologią.

Słowa kluczowe: badania interdyscyplinarne, bibliologia, dzieło, informatologia, komunikacja, książka, nauki o kulturze

Małgorzata Myk

“Skrajny przekształt”: negantropijna praca wiersza
wobec reżimu technicznego życia
(O *Naworadiowej* Kacpra Bartczaka)

Esej jest propozycją lektury tomu poetyckiego Kacpra Bartczaka *Naworadiowa* (2019) przez pryzmat refleksji filozoficznych Catherine Malabou i Bernarda Stieglera. Najnowsza poezja Bartczaka, zakorzeniona w rozwiniętej przez poetę autorskiej koncepcji tzw. poetyki wielościowej, stanowi manifestację imperatywu gruntownego przemyślenia zarówno działania formy poetyckiej w dynamicznie zmieniającym się technicznym krajobrazie świata, jak i towarzyszących tej dynamice przemian rzeczywistości psychopolitycznej. Analiza skupia się na kwestii plastyczności formy poetyckiej, jej współdziałaniu ze środowiskiem zewnętrznym oraz zaangażowaniu w wytwarzanie psychicznego potencjału indywidualnego, a także na pracy wiersza, rozpatrywanej w kontekście rozważań Stieglera dotyczących tzw. pracy negantropijnej, tj. indywidualnego i kolektywnego wysiłku zmierzającego do transformacji krajobrazu Antropocenu i pomyślenia nowego kształtu rzeźby współczesności, określanej w jego filozofii mianem Negantropocenu.

Słowa kluczowe: praca wiersza, plastyczność, technika, indywidualizacja, praca negantropijna, antropocen, Negantropocen

Dorota Samborska-Kukuć

O fingowanej relacyjności w *Apokryfie Agłai* Jerzego Sosnowskiego

Apokryf Agłai, techno-triller Sosnowskiego, to nie tylko postmodernistyczny palimpsest intertekstualistów, z odwołaniami między innymi do Stanisława Lema, nie tylko jawna gra z kiczem, lecz przede wszystkim rzecz o transgresjach tożsamości wskutek symulacyjnych relacji z wykorzystaniem gynoida. Nie są tu ważne klisze kulturowe, ale raczej perspektywa transhumanistyczna. Eksperyment z wykorzystaniem cyborga, mającego uwięzić młodego pianistę, staje się zarówno dla nieświadomej ofiary, jak i dla nawigatorki robota przyczyną dezintegracji osobowości. Poprzez awatar Irena może przeżyć fascynujący stan immersji, Krzysztof realizuje swoje miłosne fantazmaty. Powieść jest refleksją nad przebiegiem i skutkami przekraczania granic człowieczeństwa poprzez technologię: łączenie ludzkiego z nie-ludzkim.

Słowa kluczowe: *Apokryf Agłai*, gynoid, transgresje tożsamości, symulacyjne relacje

Joanna Łapińska

Męskie niepokoje, kobiece mirażę
O post(?)ludzkich miłościach do maszyn
w *Creative Control* i *Konsultantce*

Artykuł analizuje przedstawienia ludzko-nie-ludzkich związków miłosnych ukazanych w dwóch amerykańskich filmach science fiction z nurtu kina Trzeciej Kultury, *Creative Control* (2015) Benjamina Dickinsona i *Konsultantce* (2016) Logan Kibens, w kontekście wybranych teorii posthumanizmu krytycznego, proponowanych przez Rosi Braidotti, Katherine Hayles, Anne Balsamo i Kim Toffoletti, dotyczących płciowości w postludzkiej rzeczywistości. Proponuje się tu ujęcie seksualności jako złożonej siły mającej moc przekraczania binarnych opozycji ludzkiej gender (Braidotti) oraz cielesności jako zawsze naznaczonej płcią (Hayles, Balsamo). Wskazuje się też na moc posthumanistycznych obrazów w kontekście celebracji złożoności postludzkiego doświadczenia (Toffoletti). Analizy filmowych intymnych relacji, zawiązywanych między mężczyznami a kobietami przez nich zbudowanymi, zostają też umieszczone w kontekście “paradygmatu kobiety idealnej” (Julie Wosk), obecnego w licznych tekstach kultury, w którym sztuczne istoty budowano w celach określonych przez mężczyzn, dla zaspokojenia ich potrzeb. W szkicu poszukuje się odpowiedzi na pytanie, czy miłość człowieka i maszyny, ukazana w nowym kinie science fiction, jest wyrazem “posthumanistycznego momentu” w tekście kultury, jak definiują go Stefan Herbrechter i Ivan Callus, a którego celem jest naruszenie spójności i integralności ludzkiego doświadczenia, a także podważenie istnienia “esencji” człowieczeństwa.

Słowa kluczowe: *Creative Control*, *Konsultantka*, postludzka miłość, kino Trzeciej Kultury, miłość w filmie science fiction, związki człowieka i maszyny, sztuczna kobieta w kulturze

Sebastian Jakub Konefał

Byty postzwierzęce w powieści P.K. Dicka *Czy androidy marzą o elektronicznych owcach* i w filmowej dylogii *Blade Runner*

Fabula powieści Philipa K. Dicka *Czy androidy marzą o elektronicznych owcach?* stała się inspiracją dla twórców scenariuszy do filmów *Łowca androidów* (1982) oraz *Blade Runner 2049* (2017). Poza analizowanymi już wielokrotnie wątkami *cogito* sztucznych ludzi w “trylogii *Blade Runnera*” odnajdziemy także strategie narracyjne dające się odczytywać z perspektyw animal studies. Do najważniejszych z nich należy motyw ontologicznych nieciągłości cyberbiologicznych zwierząt (*animoidów*), a także pomysł narracyjnego powiązania bytów organicznych i technologicznych z ideą międzygatunkowego splotu. Przykłady takich zabiegów służą krytyce społeczeństwa konsumpcyjnego, w kreatywny sposób reinterpreterując zjawiska kryzysu duchowości i zmięszchu Antropocenu, wskazując także na widmo ziszczającej się na naszych oczach eko-katastrofy.

Słowa kluczowe: Philip K. Dick, *Blade Runner*, *Blade Runner 2049*, postzwierzęta, animal studies

Jacek Partyka

Archiwa Wieków Maszyny: *Świadekstwo. Stany Zjednoczone (1885-1915): Recytatyw* Charlesa Reznikoffa

Artykuł analizuje sposoby przekształcania i łączenia fragmentów archiwalnych dokumentów sądowych przez poetę obiektywistę Charlesa Reznikoffa w jego epicko zakrojonym utworze *Świadekstwo. Stany Zjednoczone (1885-1915): Recytatyw*, obrazującym społeczne i ekonomiczne zmiany, w szczególności w kontekście wypadków przemysłowych i zatrudniania dzieci w fabrykach, w końcowej fazie rewolucji przemysłowej w Stanach Zjednoczonych. Przyjmowane często za oczywistość zapewnienie poety, iż w swoich „recytatywach” przedstawia on zeznania świadków składane w sądzie w sposób obiektywny, wyzbyty jakichkolwiek prób manipulowania materiałem „bazowym”, nie znajduje potwierdzenia ani w dokładnej lekturze fragmentów poematu, ani podczas zestawiania ich z dokumentami źródłowymi.

Słowa kluczowe: Charles Reznikoff, świadekstwo, świadek, archiwum, recytatyw, maszyna, rewolucja przemysłowa

Joseph Kuhn

Faulkner z Mezopotamii. *Kiedy umieram* i południowy Antropocen lat trzydziestych XIX wieku

Artykuł jest próbą wpisania powieści Williama Faulknera *Kiedy umieram* (1930) w ramy najnowszych teoretycznych założeń antropocenu. Autor zwraca uwagę na lokalny obraz Antropocenu, który przejawiał się na południu Stanów Zjednoczonych lat międzywojennych w takich zjawiskach, jak powodzie i wylesianie. Autor zauważa, że historia rodziny Bundrenów uprawiających pola na wzgórzach wymaga czegoś więcej niż interpretacji ideologicznej, która podkreśla ostateczną asymilację rodziny w realiach ówczesnego rynku. Zamiast tego autor wysuwa interpretację ekologiczną i historyczną, której centralnym punktem jest odczytanie postaci zmarłej Addie Bundren jako topograficznej figury toksycznej południowej gleby. Jej rodzina jest postrzegana jako kontynuatorka tradycji „agrilogistyki” (Timothy Morton), która sięga ponad dwanaście tysięcy lat wstecz, do Mezopotamii. Artykuł identyfikuje konsekwencje tego odczytania w przedstawieniu bohaterów przez Faulknera, którzy reprezentują głęboki czas okresów geologicznych. Autor argumentuje także, że bezpodmiotowa, ekstremalna świadomość Darla Bundrena pozwala mu, jako jedynej postaci w powieści, na częściowe uzmysłowienie sobie nadchodzącego antropocenu, chociaż jedyną możliwością poradzenia sobie z ową świadomością staje się absolutne szaleństwo.

Słowa kluczowe: literatura międzywojennego Południa USA, uprawy bawełny, Antropocen, powódź, „agrilogistyka”, głęboki czas, pierwsza wojna światowa, matka-potwór, antropologiczne cechy człowieka, maski, komedia o przetrwaniu

Adrian Gleń

Wiersze u-ciszone. Prolegomena do badań nad ciszą
w wierszach Juliana Kornhausera

Artykuł stanowi wstępne rozpoznanie terytorium tej części twórczości poetyckiej Juliana Kornhausera, w której znajdziemy utwory, w jakich cisza odgrywa rolę zarówno kompozycyjną, teoriopoznawczą, jak i strukturalno-tematyczną. Rozważania osnute zostają wokół kategorii wymilczania obecnej w późnych pismach Martina Heideggera, w tzw. projekcie sygetyki. Oprócz tego kontekstu autor próbuje także zarysować płaszczyzny, na których podejmować można namysł nad ciszą w wierszu (i ciszą wierszy). W celu uporządkowania owych perspektyw proponuje się nazwać je roboczo: tematyczną (1), poetologiczną (2), formalną (3); kontekstualną (4) oraz gatunkową (5). W ich właśnie obrębie umieszczone zostają rozważania o roli i miejscu zjawiska ciszy w twórczości poetyckiej Juliana Kornhausera.

Słowa kluczowe: sygetyka Martina Heideggera, cisza, milczenie, poezja Juliana Kornhausera, wiersz u-ciszony

